

GEMSTONES IN DE' MEDICI'S FLORENCE (15TH – 16TH CENTURY)

Monica Crăciuneanu

PhD. Student, "Petru Maior" University of Tîrgu-Mureş

Abstract: The aim of this study is to depict the manner in which gemstones were used during the late fifteenth century and the start of the sixteenth century, with Florence as the focal point in terms of space. Based on the main principle of the Renaissance of returning to certain values of the Ancient World, the later period is used in various instances as means of comparison in order to establish the way in which man's relationship with gems evolved.

In this sense the subject in question is approached from several perspectives beginning with an overview of what the concept of "gemstone" means in the selected timeframe. It is from the evolution of this notion that we may understand what has changed as well as certain aspects which remained a constant. A more evident form of change can be seen through the works of Georgius Agricola, who is one of the authors who approached the subject of metals, minerals and precious stones, seeking not only to learn from his Ancient predecessors, but also to discover for himself the real nature of Earth's treasures. While his conclusions were not entirely accurate, they led to the establishment of the field of Mineralogy, whereas in other areas where gems were used, the lack of knowledge in terms of certain stones' chemical composition proved to have fatal consequences. Such a case was the use of precious stones in lapidary medicine, where certain substances were used believing them to have healing powers, an incident of this nature being the demise of Lorenzo de Medici, who died as a result of a poorly-administered lapidary cure.

The Medici family were very involved in terms of precious stones, being among the first to start a collection of rare stones from all over the world, as well as jewelry and ornaments, in some cases even as creators, not only consumers.

Keywords: precious stones, Renaissance, art, lapidary medicine, symbols.

Un aspect cunoscut este faptul că pietrele prețioase sau gемеle au fost și sunt o parte integrantă a omenirii, încă din perioade preistorice. Definierea unei pietre ca fiind prețioasă se face la ora actuală datorită unor caracteristici mineralogice cu ajutorul cărora este determinată valoarea sa, stabilindu-se dacă este demnă de a fi numită "gemă".

Odată cu Renașterea, deși este o perioadă în care sunt redescoperite valorile antice, ele nu sunt preluate întru totul. Față de epoca antică o serie de aspecte se schimbă chiar și în domeniul pietrelor prețioase. Perioada aflată în discuție este semnificativă din perspectiva faptului că putem observa câteva modificări în atitudinea față de pietrele prețioase, din punct de vedere al mentalității, al informațiilor deținute asupra mineralelor, a manierei în care erau întrebuințate. Spațiul ales pentru acest studiu este la rîndul său important deoarece Florența, ca unul dintre orașele-stat italiene de referință pentru fenomenul renașcentist, a avut o activitate semnificativă în ceea ce privește gемеle, de la comerț și prelucrare, pînă la aspecte care țin de cultură și mentalitate.

În studiul de față gемеle vor fi abordate în mod special pornind de la evoluția conceptului de "piatră prețioasă", a diverselor moduri de utilizare a lor, a diferitelor tipuri de simboluri care le comportă în această perioadă, respectiv a gradului de acces la ele și impactul cultural al prezenței acestora. Pentru a putea sesiza schimbările care au loc este necesară o comparație, iar în acest sens se vor face trimiteri la epoca antică, datorită principiului Renașterii de a reveni la valorile acestei perioade. Astfel, se va observa atît ce anume s-a reluat, cît și evoluția care a avut loc în perioada sfîrșitului de secol XV și începutul secolului al XVI-lea. Date fiind perioada și spațiul selectat pentru acest studiu este important de menționat că în cazul

secolului al XVI-lea, care reprezintă în continuare un moment al Renașterii pentru spațiul european, acest curent început cu aproximativ două secole mai devreme în orașele italiene, ca apoi să continue prin etapa cunoscută drept manierism, aspect relevant și în cazul pietrelor prețioase din perspectivă artistică.

Deși delimitările temporale enunțate par a fi foarte largi la o primă vedere, este important să avem în vedere faptul, că avem în discuție fenomene și tipare ale mentalității unei culturi, aspect ce se poate modifica numai pe durată lungă. Se observă persistența anumitor modele de interacționare cu gemele, care au început în perioada clasică, dar practicile respective sunt regăsite și în perioada aflată în discuție, cu foarte puține modificări sau chiar deloc. De asemenea, perioada selectată este relevantă datorită a două aspecte: pe de o parte din punct de vedere social și cultural observăm felul în care din a doua jumătate a secolului al XV-lea familia de Medici se remarcă, printre altele, prin interesul lor față de gеме, iar pe de altă parte începutul secolului următor aduce cu sine un progres semnificativ în domeniul științific, datorită lui Georgius Agricola și al aportul său în domeniul mineralogic, ceea ce a avut un impact și asupra pietrelor prețioase.

În epoca antică o piatră era socotită prețioasă datorită aspectului său deosebit, raritatea ei și cererea pentru aceasta, ceea ce îi determina și prețul. Însă, dat fiind că vorbim de o perioadă dominată de culturi în cadrul cărora prețiozitatea unei pietre era strâns legată și de anumite credințe magico-spirituale, sau de unele efecte tămăduitoare care li s-au atribuit, multe minerale au primit titulatura de "piatră prețioasă", fapt ce s-a modificat în perioada modernă, datorită stabilirii unor norme bazate pe criterii legate de trăsături fizice, în detrimentul celor bazate pe aspecte magico-spirituale. Un astfel de exemplu a fost lapis lazuli, care era o piatră de referință pentru cultura egipteană antică, aspect observat prin faptul că era atribuit zeilor sau faraonului¹. În cultura Imperiului Roman acest mineral a avut același statut, cu toate că romanii nu împărtășeau aceeași perspectivă profund spirituală asupra mineralului. În cazul lor, elementul exoticului, aspectul și ușurința cu care lapis lazuli putea fi folosit pentru făurirea podoabelor sau a pigmentului utilizat în pictură au fost criteriile prin care a continuat să primească statutul de "gemă"².

Un alt caz este chihlimbarul, care a fost investit cu o suită de legende a mai multor culturi (cea greacă, cea romană sau cele ale popoarelor nordice). Culturile amintite se referau la culoarea și strălucirea sa, ce era asemuită soarelui - o trăsătură divină pentru această epocă, pe lângă care i s-au atribuit și proprietăți tămăduitoare, ceea ce i-a sporit popularitatea în rîndul celor ce puteau avea acces la ea, pe o mare parte a epocii antice, culminînd cu dezvoltarea Drumurilor Chihlimbarului³. Toate acestea în pofida faptului că ambra nu doar că nu este o piatră ci o rășină fosilizată, dar cu atît mai puțin prețioasă, conform standardelor moderne.

Pe lângă aspectele prezentate mai trebuie luate în calcul și informațiile greșite, care se vehiculau în epoca antică, nu doar cu privire la proprietățile tămăduitoare ale pietrelor, ci și identificarea greșită a mai multor minerale, respectiv la originea lor, explicată prin mituri, chihlimbarul fiind din nou un bun exemplu⁴.

În urma intrării unor noi tipuri de gеме în comerțul spațiului european la sfîrșitul secolului al XV-lea, datorită descoperirilor geografice, vorbim de o mai mare varietate în ceea ce privește pietrele prețioase, iar preferința pentru noile tipuri de gеме, în detrimentul celor de pînă acum modifică inclusiv și felul în care conceptul de "piatră prețioasă" sau "gemă" este definit.

¹John Francis Nuun, *Ancient Egyptian medicine*; Norman, University of Oklahoma Press, 1996, p. 146.

²Teofil Gridan, *Universul bijuteriilor*, București, Editura Enciclopedică, 2003, pp. 230-231.

³Plinius cel Bătrîn; trad. Ioana Costa; Tudor Dinu; *Naturalis Historia Enciclopedia cunoștințelor din Antichitate*, vol. VI: *Mineralogie și istoria artei*, Iași, Editura Polirom, 2004, p. 220.

⁴*Ibidem*, p. 225.

La începutul epocii moderne o piatră era considerată prețioasă prin duritatea, luciul, culoarea, transparența și raritatea sa⁵, însă printr-un astfel de enunț obținem o definiție neclară dat fiind că se realizează o contradicție. Existența ”gemelor” de origine organică (coral, perlă, chihlimbar) se află în opoziție cu cel puțin una dintre criteriile amintite – duritatea. Perla pe scara Mohs se regăsește la nivelul de aproximativ 3,5⁶ din 10, perla cca. 3-4⁷, iar chihlimbarul între 2-3, sau chiar mai puțin, în funcție de varietatea aflată în discuție⁸. La acest aspect se adaugă lipsa transparenței în cazul perlei și a coralului; chihlimbarul în schimb era considerat valoros dacă avea un anumit grad de transparență, fapt cunoscut încă din epoca antică, datorită atestării oferite de lucrarea *Naturalis Historia*, a lui Pliniu cel Bătrân⁹, iar acest criteriu a rămas constant pe parcursul secolelor.

În prima parte a secolului al XVI-lea, datorită lucrării lui Georgius Agricola, *De Natura Fossilium*, aflăm că valoarea gemelor este relativă, diamantul fiind în general considerat cel mai prețios, dar dacă nu prezintă un luciu deosebit, valoarea sa scade, în timp de un rubin de calitate superioară, care întruchipează toate calitățile menționate anterior, va fi considerat mai valoros¹⁰. Pe lângă acestea, distanța reprezintă un criteriu la rîndul ei, în condițiile în care locuitorii unei regiuni de unde provenea o anumită gemă, o prețuiau mai puțin decît pe cele aduse prin căile comerciale din diverse locuri îndepărtate, dat fiind că pentru aceștia ele erau considerate rare¹¹. Acest aspect nu reprezintă o noutate, întrucît preferința pentru obiectele de lux a existat încă din perioada antică, comerțul cu geme realizat de Imperiul Roman, fiind un exemplu în acest sens: pentru romani ambra constituia un obiect de lux de mare valoare, în timp ce pentru cultura *aesti*, care o extrăgea din Marea Baltică, reprezenta un obiect comun¹².

Abia în a doua jumătate a secolului al XVI-lea se va introduce conceptul de ”piatră semiprețioasă”, apărut datorită lui Lodovico Dolce, prin lucrarea sa *Trattato delle gemme*. În timp ce pas cu pas știința progresează în domeniul mineralogiei, datorită unor autori precum Agricola sau Dolce, credințe referitoare la proprietățile curative ale gemelor persistă, avînd un cuvînt de spus chiar și în ceea ce privește valoarea unei pietre¹³, o reminiscență a influențelor antice, dar modificată pe parcursul secolelor, datorită influențelor creștine.

Cu toate că aceste informații nu au apărut în Florența, ele au fost transmise, pe de o parte datorită tiparului, care a dat posibilitatea autorilor sus-amintiți să își transmită pe cale scrisă cunoștințele legate de geme, ca apoi să fie răspîndite, iar pe de altă parte anumite chestiuni legate de pietrele prețioase au constituit subiect de discuție în mediul universitar¹⁴. Acestea se refereau în special la aspecte legate de folosirea pietrelor prețioase ca remediu medical pentru o serie de afecțiuni, fiind una dintre întrebările gemelor.

Fenomenul nu este surprinzător datorită faptului că medicina lapidară s-a practicat încă din epoca antică, fără a fi fost limitată doar la o anumită cultură, iar această formă de tămăduire a continuat să fie folosită pe parcursul secolelor. Considerate încă a avea capacitatea de a tămădui, în contextul epocii renașcentiste vorbim despre o încercare de a aborda situația

⁵Cassandra Auble, *The cultural significance of precious stones in early modern England*, Nebraska, Lincoln, 2011, p.4.

⁶Teofil Gridan, *Pietre și metale prețioase*, București, Editura Enciclopedică, 1996, p. 199.

⁷*Ibidem*, p. 203.

⁸*Ibidem*, p. 217.

⁹Plinius cel Bătrân, *op.cit.*, p. 220-221.

¹⁰Georgius Agricola, *De Natura Fossilium*, p. 147, <http://farlang.com/books/agricola-bandy-de-natura-fossilium> (accesat în 20 mai 2017).

¹¹*Ibidem*.

¹²W. Dreyer, *The Main Features of the Advance in the Study of Danish Archeology*, în “American Anthropologist”, New Series, Vol. 10, No. 4, October - December 1908, p. 506.

¹³Cassandra Auble, *op.cit.*, p. 4.

¹⁴Nancy G. Siraisi, *Medieval and early Renaissance medicine*, Chicago, The University of Chicago Press, 1990, p. 167.

printr-o tentativă mai mult empirică de știință, care încet se desprinde în anumite cazuri de elementul magic, moștenit din epocile anterioare prin scrierile rămase¹⁵, dar neavând cunoștințele chimice necesare, au dus la comiterea unor erori ale medicilor ce s-au dovedit a fi fatale pentru pacienții lor.

Un caz celebru de eroare medicală cu consecințe fatale a fost cel al medicului Piero Leoni, care l-a tratat pe Lorenzo de Medici, în Carreggi, alături de un alt medic, Lazaro di Pavia¹⁶. Acesta a încercat să îl vindece pe Magnificul cu un amestec de perle mărunțite¹⁷ și pietre prețioase, împotriva unei afecțiuni manifestate, printre altele, prin febră¹⁸. Rezultatul acestui tratament a fost o întrăutățire treptată a sănătății, Lorenzo de Medici intrând în comă, ca apoi la câteva zile să moară, în data de 8 aprilie 1492¹⁹. Un aspect interesant îl constituie faptul că nu există nicio sursă cunoscută la ora actuală, care să ofere detalii asupra tipurilor de gemeni folosite în încercarea de a-l salva pe Lorenzo Magnificul. Se poate specula eventual, bazat pe tipurile de minerale cunoscute, considerate a fi prețioase și folosite în medicina lapidară, care erau pe de o parte, compatibile conform cunoștințelor vremii cu afecțiunea de care suferea acesta, respectiv având duritatea suficient de scăzută încât să permită mărunțirea lor și apoi amestecarea acestora în remediul preparat de medicul Leoni. Date fiind ingredientele tratamentului, este oarecum ironic faptul că acele obiecte atât de prețuite de Lorenzo pe parcursul vieții, i-au grăbit moartea. Acest incident însă, nu a fost deloc rar, în contextul în care medicina lapidară a fost o practică la care s-a apelat, în absența unor cunoștințe corecte în domeniul chimiei până în secolul al XVII-lea, iar ingerarea unor componente chimice ale anumitor minerale s-a dovedit a fi fatală nu de puține ori.

Cu toate că folosirea pietrelor prețioase în scop curativ nu mai era neapărat restricționată anumitor clase sociale, ci se rezuma la capacitatea fiecăruia, bazat pe condiția lor materială, se pune problema soartei celor care nu își puteau permite din punct de vedere economic leacurile tămăduitoare bazate pe gemeni. În acest context medici practicanți de medicina lapidară au găsit soluții accesibile din punct de vedere material și pentru cei aflați într-o situație mai precară din prisma financiară. Remediul pentru aceste persoane era compus din rășini mai ieftine, amestecate cu plante considerate a fi medicinale. Din perspectiva medicilor ce aprobau tratamentele bazate pe pietre, astfel de soluții erau considerate a fi aproximativ la fel de eficiente ca acelea create din gemeni²⁰, iar din punctul de vedere al riscului este greu de spus care dintre cele două tipuri de tratamente se dovedea a fi utilă în tratarea afecțiunilor survenite, sau din contră, se dovedeau a fi fatale, precum acele soluții elaborate din nestemate.

O altă cale prin care gemenii aveau capacitatea de a vindeca diverse afecțiuni fiziologice, sau de a soluționa o serie de probleme ale vieții cotidiene, respectiv a le preveni, o reprezenta crearea de talismane din acestea, pentru a fi purtate. Datorită unor medici precum Girolamo Francastoro s-a vehiculat ideea, că pornind de la anumite principii astrologice, precum identificarea unor constelații favorabile, iar apoi făurirea unor talismane gravate din anumite pietre prețioase, se puteau evita sau trata boli precum sifilisul²¹. Astfel de concepții au fost întărite de persoane influente ale perioadei, precum Lorenzo di Medici, care considera că

¹⁵Un exemplu în acest sens îl constituie scrierile lui Georgius Agricola, care a apelat în mod frecvent la lucrarea lui Pliniu cel Bătrân – *Naturalis Historia* – pentru a se informa cu privire la subiectul mineralelor.

¹⁶Christopher Hibbert, *The House of Medici: Its Rise and Fall*, New York, William Morrow Paperbacks, 2012, p. 137.

¹⁷George Frederik Kunz, Charles Hugh Stevenson, *The History of Pearl*, New York, The Century CO, 1908, p. 313.

¹⁸Christopher Hibbert, *op.cit.*, p. 137.

¹⁹*Ibidem*.

²⁰Nancy G. Siraisi, *op.cit.*, p. 147.

²¹Peter Burke, *The Italian Renaissance. Culture and Society in Italy*, New Jersey, Princeton University Press, 1986, p. 180.

astrologia era permisă de către Biserică²², ceea ce includea și folosirea pietrelor prețioase în scopuri similare, dat fiind că și ele aveau o legătură puternică cu acest domeniu.

Astfel de fuziuni între religie, pietre prețioase și astrologie s-au manifestat inclusiv prin imbinarea semnelor planetelor cu numele lui Dumnezeu sau a lui Hristos, prin gravarea lor pe diverse geme, ceea ce le transforma în talismane²³. Acest aspect readuce în discuție acel element magico-spiritual, care este menținut încă din antichitate, chiar dacă în această circumstanță ia forma unor superstiții moștenite din epoca amintită sau elemente ale devoțiunii religioase prin obiectele ca rozarul din anumite geme sau crucile purtate, făurite ca bijuterii sacre, etc. Cu toate acestea, asemenea manifestări nu au fost împărtășite unanim, existând și voci ce se pronunțau împotriva lor, de exemplu Giorlamo Savonarola, care îi condamna pe toți cei care recurgeau la astfel de practici și încuraja un mod de viață auster, în post continuu și renunțarea la podoabe sau obiecte de devoțiune ornate cu diverse pietre prețioase²⁴.

Pe de o parte există aspectul, care se referă la status și putere, în condițiile în care pentru a avea acces la geme este nevoie de o situație economică prosperă, ceea ce conferă putere, iar a le deține aduce un statut superior în societate, fapt ce s-a observat în felul prin care au fost etalate aceste geme chiar și în cazul familiei de Medici. Deși nu aveau origini nobile, activitățile lor bancare, ce s-au dovedit a fi prospere pentru o perioadă, au dus la posibilitatea implicării lor în acest domeniu al pietrelor prețioase. Nu întâmplător anumite pietre capătă notorietate în această perioadă în detrimentul altora, precum nu aleatoriu sunt formate tiparele pe baza cărora se făuresc bijuterii sau obiecte decorative, pe lângă care asistăm la formarea primelor colecții, ce conțin inclusiv pietre prețioase nefasonate, a căror prezență are scopul de a simboliza putere și prosperitate. După cum s-a întâmplat și în cadrul familiei sus-amintite, situația materială înfloritoare și feblețea pentru geme a dus la aportul acestora inclusiv și din punct de vedere cultural în acest domeniu, nu doar investind în colecția de nestemate a familiei, ci și stimularea producției artistice, care implica pietre scumpe atât în domeniul făuririi de bijuterii și ornamente, cât și în pictură, anumite minerale considerate în continuare valoroase, fiind folosite pentru pigment. Chiar și în cazul celor ce în secolul al XVI-lea primesc statutul de "pietre semiprețioase", rămân valoroase, în special în domeniul artistic, unde pot servi atât ca bază pentru anumite culori folosite în pictură, cât și în fabricarea emailurilor.

Bijuteriile din pietre prețioase valorizate în această perioadă apar sub formă de pandantive, care au ca temă portrete miniaturale sau pandantive sculpturale însoțite de perle, inele, broșe, centuri, care evocă teme naturaliste, în detrimentul celor religioase. Din bijuteriile cu conotație sacră se continuă făurirea de cruciulițe cu geme în formă de caboșon, fixate ca pandantive și medalioane cu mici heruvimi²⁵. Este de asemenea perioada în care se redescoperă cameele și tehnica antică cuoscută ca *intaglio*, care constă în incizionarea pietrelor prețioase, chiar și cele mai dure, cu scopul de a reda diverse simboluri sau portrete, fie ca sigiliu sau inele, respectiv pandantive²⁶.

Pietrele prețioase au fost o prezență în mentalitatea colectivă a sfârșitului de secol XV, aspect demonstrat de Filarete (după numele său de botez Antono di Pietro) un arhitect, care a considerat împărțirea claselor sociale, pornind de la valoarea pietrelor. Astfel, nobilii intrau în categoria pietrelor prețioase, cetățenii erau asemuiți pietrelor semiprețioase, în timp ce țăranii erau percepuți asemeni pietrelor obișnuite²⁷. Această ordonare a grupurilor sociale pornind de

²²*Ibidem*.

²³Cassandra Auble, *op.cit.*, p.17.

²⁴Christopher Hibbert, *op.cit.*, p. 152.

²⁵Teofil Gridan, *Universul bijuteriilor*, pp. 361-362.

²⁶<https://www.britannica.com/art/jewelry#ref40197>, accesat în 25 mai 2017.

²⁷Peter Burke, *op. cit.*, p. 202.

la pietre poate indica importanța lor, ele reprezentând o prezență constantă în viața cotidiană a societății, nu doar fizic ci și în mentalitatea colectivă. De asemenea, în mod indirect se constată o clasificare a gemelor, dat fiind că deja se vorbește la modul general despre o ierarhizare, care conține și noțiunea de ”piatră prețioasă”.

Dincolo de acele clase sociale, care aveau posibilitatea de a le achiziționa, existau și grupuri ce intrau în contact cu pietrele prețioase, datorită serviciilor pe care le prestau (minerit, șlefuit, prelucrat, comercializat, etc.). Nici aceste categorii nu pot fi omise, întrucât deși nu sunt o parte a claselor sociale superioare, accesul lor temporar la geme, pe durata desfășurării activității profesionale, asigură condițiile necesare pentru cererea de astfel de produse. În acest fel s-a creat un tipar al interacțiunii la scară largă cu geme, de la cei pentru care acestea reprezintă o sursă de venit, până la cei ce urmăresc a le deține.

În urma observării unor modalități prin care au fost folosite pietrele prețioase în contextul dat, se pune problema asupra tipurilor de grupuri sociale, care au posibilitatea de a beneficia de pe urma gemelor. Față de perioada clasică, când accesul la pietre prețioase era destinat doar claselor sociale superioare, familiile regale, nobile și sacerdoți (însă și aici existau o serie de restricții), în contextul perioadei renaștiste se poate observa o schimbare. Accesul la geme se referea la chestiunea pragmatică a posibilității financiare, nu a vreunor interdicții din motive sociale, ceea ce facilita o deschidere către acest domeniu, cu atât mai mult cu cât asistăm la evoluția unui grup social, care deși nu provenea dintr-o clasă socială superioară, deținea puterea economică necesară atât pentru achiziția de geme cât și beneficierea de tratamente din domeniul medicinei lapidare. Este vorba despre bancheri, iar în Florența familia de Medici este cea care a demonstrat un mare interes față de pietrele prețioase.

Aceștia, dincolo de podoabele de uz cotidian, au investit în a crea un adevărat tezaur format din bijuterii de colecție, obiecte de decor și pietre neprelucrate. Interesul familiei pentru geme începe în secolul al XV-lea, când în 1437 colecția ia ființă datorită lui Cosimo cel Bătrîn, care achiziționează un număr impresionant de piese ce conțin geme, aflate inițial în colecția lui Niccolo Niccoli²⁸. De altfel, acesta din urmă a fost cel care l-a inspirat pe Cosimo să investească în pietre prețioase prin propria sa colecție, care fusese admirată pe măsură ce tânărul de Medici creștea²⁹.

Pasiunea pentru obiectele din pietre prețioase este moștenită și de generațiile următoare: fiul lui Cosimo, Piero, continuă colecția și îi dedică o încăpere special amenajată în palatul Medici, iar apoi Lorenzo Magnificul desăvârșește colecția, cumpărând majoritatea pieselor deținute de Papa Sixtus al IV-lea, respectiv Papa Paul al II-lea. La finele anului 1494 însă, o parte din colecția familiei di Medici este vândută, iar o altă parte este adăpostită în biserica San Marco, de către fiul lui Lorenzo Magnificul, Giovanni, în timp ce o altă parte este dusă la Roma de către el și fratele său, ca mai apoi să fie readuse la Florența la sfârșitul secolului al XVI-lea³⁰.

Pe lângă colecția moștenită din secolul precedent, în secolul al XVI-lea descendenții familiei di Medici continuă tradiția de a achiziționa pietre prețioase, atât ca obiecte de podoabă sau decor, cât și cele neprelucrate, însă față de predecesorii lor intervine o schimbare. În contextul curentului manierist, Marele Duce Francesco I deschide un atelier în care îl angajează pe Giorgio Vasari, pentru a prelucra o parte dintre pietrele prețioase în podoabe, respectiv decorațiuni. Pe urmă, în a doua parte a secolului, un alt atelier a fost inaugurat în Galeria Uffizi, unde au activat în acest domeniu, pe lângă Vasari, artiști precum Benvenuto Cellini, Bartolomeo Ammannati, respectiv Giambologna³¹. Apoi, Marele Duce Ferdinando I, succesorul lui Francesco I, dincolo de a fi continuat tradiția achiziției de pietre prețioase în

²⁸Pierre Antonetti, *Familia Medici*, Corint, București, 2004, pp. 135-137.

²⁹Christopher Hibbert, *op.cit.*, p. 30.

³⁰*Ibidem*, p. 137.

³¹*Ibidem*.

același tipar ca antecesorii săi, a menținut atelierul, ceea ce a dus inclusiv la o producție de export și la inventarea unei noi tehnici, numită *comesso*, care se referă la crearea unor mozaicuri din mai multe tipuri de pietre prețioase pentru a reda o imagine. În acest sens s-au folosit pietre precum agatul, calcedonia, cuarțul, jaspul, lemnul pietrificat, lapis lazuli, dar și emailul³², pentru a putea acoperi întreaga paletă de culori necesară redării imaginii dorite.

Datorită unei discuții avută cu ducesa de Florența, Eleonora di Toledo (a prima soție a lui Cosimo I di Medici), pe care ne-o relatează Benvenuto Cellini în autobiografia sa, putem afla care au fost cele mai căutate gеме în perioada respectivă. „Diamantele, rubinele, smaraldele și safirele, din contră, nu se demodează niciodată; acestea sunt patru pietre prețioase, și este bine să fie achiziționate”³³. De aici observăm cum intrarea în contact cu aceste noi gеме, puțin cunoscute pînă la momentul descoperirilor geografice și crearea unor noi rețele de comerț, pune în valoare noile luxuri, așezîndu-le în prim-plan în detrimentul altor gеме, care prin comparație devin, pentru o perioadă, mai puțin atrăgătoare, față de noile posibilități de achiziții în materie de nestemate.

Pentru aprovizionarea cu pietre prețioase florentinii fie apelau la sursele vecine precum venețienii sau portughezii, care se ocupau de comerțul cu obiecte exotice, fie mergeau direct la zona de proveniență a gemelor, în India, de unde se aduceau pietre precum cele amintite de Cellini. De asemenea, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea familia di Medici a dezvoltat relații cu Imperiul Mogul, bazat pe schimbul de bunuri, respectiv prin cadouri diplomatice³⁴, în care un rol era jucat și de gеме, în contextul bogăției și statutului conferit de un astfel de cadou. Acest aspect este valabil atît pentru cadourile oferite în ideea cultivării unor relații diplomatice între state, cît și în cazul contractării unor alianțe matrimoniale, moment în care diverse pietre prețioase intră în zestrea fetei, ce urmează a se căsători.

O practică fecventă în treapta superioară a societății florentine în secolele al XV-lea, respectiv al XVI-lea era turnirul, care față de epoca medievală servea ca o oportunitate de a etala bogăția participanților prin costumele brodate cu perle și pietre prețioase, într-o expoziție teatrală prin care familii precum familia di Medici își putea pune în valoare bogăția³⁵, ceea ce sublinia statutul lor, gемеle fiind în continuare și în această perioadă un element definitoriu de status și putere, iar astfel de ocazii puteau sublinia acest lucru.

După cum se poate observa perioada cuprinsă între sfîrșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea, în spațiul Florenței, din perspectiva pietrelor prețioase comportă nu doar multe asemănări, ci și o serie de deosebiri. Un prim aspect pe care îl observăm ca fiind o constantă, este cererea pentru pietre prețioase și o preferință pentru acele gеме care erau rare, fie datorită ocurenței, fie din cauza locului de proveniență situat la mare depărtare față de spațiul, în care era apreciat. Acest aspect a constiuit și în perioada aflată în discuție un element al luxului, pietrele aduse din zone îndepărtate fiind puse la mai mare preț față de cele autohtone. O singură modificare în acest sens s-a datorat descoperirilor geografice, din cauza cărora a existat posibilitatea procurării unor minerale ”noi”, acestea avînd o valoare mai mare față de cele cunoscute pînă la momentul respectiv.

O schimbare importantă are loc la începutul secolului al XVI-lea, cînd se observă o abordare a pietrelor prețioase dintr-o perspectivă mult mai apropiată de știință, decît de empirism sau de credințe și superstiții. În acest sens contribuția lui Georgius Agricola este semnificativă, deși la rîndul său acesta a debutat în domeniu pornind de la scrierile antice precum *Naturalis Historia*, a lui Pliniu cel Bătrîn. Anumite erori persistă cu privire la

³²<https://www.britannica.com/art/comesso>, accesat în 25 mai, 2017.

³³Benvenuto Cellini; *Autobiography*, translated by John Addington Symonds, Penguin Classics, New York, 1910, p. 276.

³⁴Cynthia Clark Northrup (ed.), *Encyclopedia of World trade from ancient times to the present*, Routledge, New York, 2015, p. 681.

³⁵Ferdinand Schevill, *Medieval and Renaissance Florence, vol. II*, New York, Harper Torchbooks, 1961, p. 377.

identificarea și întrebuințarea pietrelor prețioase, pe fondul unei lipse de cunoștințe, în ceea ce privește compoziția lor, ceea ce mai ales în cazul medicinei lapidare, a avut de multe ori consecințe fatale.

Din punct de vedere mineralogic Agricola a contribuit prin identificarea anumitor caracteristici ale pietrelor, care sunt valabile și astăzi, în timp de Lodovico Dolce este cel care introduce conceptul de ”piatră semiprețioasă”.

Credințele magico-religioase modificate odată cu apariția religiei creștine, încep să se diminueze, în favoarea unor abordări mai apropiate de ceea ce va deveni mai apoi știință, dar o bună parte se manifestă în continuare pe fondul unor superstiții, manifestate prin talismane gravate din diverse tipuri de geme, în funcție de problema care se dorește a fi rezolvată.

Din punct de vedere cultural pietrele considerate a fi prețioase sunt prezente în special în artă, atât ca bază pentru pigment în cazul celor cu o duritate compatibilă mărunțirii acestora, cât și în diverse tipuri de bijuterii, respectiv obiecte de decor, ce comportau o suită de simboluri de la cele cu caracter religios, la cele care reprezentau un anumit statut social, prosperitate sau autoritate. De asemenea faptul că în această perioadă iau ființă primele colecții personale de pietre prețioase și minerale, cum a fost colecția familiei de Medici a reprezentat o marcă a bogăției și autorității lor, în condițiile în care aceștia, manifestând un interes față de geme timp de mai multe generații, observăm cum s-au implicat atât în latura comercială a domeniului, cât și în cea artistică, singura ramură în care nu au fost regăsiți ca practicanți a fost, în mod ironic, tămăduirea prin medicină lapidară, deși au fost tratați cu ajutorul ei, conform situației lui Lorenzo de Medici, cu toate că presupusul leac s-a dovedit a fi letal.

BIBLIOGRAPHY

Cărți:

Antonetti, Pierre; *Familia Medici*, Corint, București, 2004.

Auble, Cassandra; *The cultural significance of precious stones in early modern England*, Nebraska, Lincoln, 2011.

Burke, Peter; *The Italian Renaissance. Culture and Society in Italy*, New Jersey, Princeton University Press, 1986.

Cellini, Benvenuto, *Autobiography*, translated by John Addington Symonds, Penguin Classics, New York, 1910.

Clark Northrup, Cynthia (ed.), *Encyclopedia of World trade from ancient times to the present*, Routledge, New York, 2015.

Gridan, Teofil; *Universul bijuteriilor*, București, Editura Enciclopedică, 2003.

Idem, *Pietre și metale prețioase*, București, Editura Enciclopedică, 1996.

Hibbert, Christopher; *The House of Medici: Its Rise and Fall*, New York, William Morrow Paperbacks, 2012.

Kunz, George Frederik; Stevenson, Charles Hugh; *The History of Pearl*, New York, The Century CO, 1908.

Nuun, John Francis; *Ancient Egyptian medicine*; Norman, University of Oklahoma Press, 1996.

Plinius cel Bătrîn; trad. Ioana Costa; Tudor Dinu; *Naturalis Historia Enciclopedia cunoștințelor din Antichitate, vol. VI: Mineralogie și istoria artei*, Iași, Editura Polirom, 2004.

Schevill, Ferdinand; *Medieval and Renaissance Florence, vol. II*, New York, Harper Torchbooks, 1961.

Siraisi, Nancy G., *Medieval and early Renaissance medicine*, Chicago, The University of Chicago Press, 1990.

Articole:

Dreyer, W., *The Main Features of the Advance in the Study of Danish Archeology*, în "American Anthropologist", New Series, Vol. 10, No. 4, October - December 1908.

Surse web:

Georgius Agricola, *De Natura Fossilium*, p. 147, <http://farlang.com/books/agricola-bandy-de-natura-fossilium> (accesat în 22 ianuarie 2018).

<https://www.britannica.com/art/com messo>, accesat în 19 ianuarie 2018.

<https://www.britannica.com/art/jewelry#ref40197>, accesat în 19 ianuarie 2018.